

Cal una Europa social i no tant una Europa del capital

Gabriel Ubach i Valdívia

Els esdeveniments i esdeveniments recents, com ara el Brexit, la situació de l'estat de dret en alguns estats membres de la UE i la pandèmia covid-19, han posat en risc el projecte europeu i la democràcia. La UE es troba en una cruïlla i ha d'estar a l'alçada dels reptes als què s'enfronta: fer un canvi de direcció rellevant i comprometre's amb els seus principis fundacionals, o afrontar una crisi política i social sense precedents. En aquest context, la Confederació Europea de Sindicats (CES), de la qual la Unió Sindical d'Andorra és membre, acull amb satisfacció la intenció d'organitzar una conferència sobre el futur d'Europa. La conferència ha de constituir l'oportunitat per a un debat real i amb visió de futur sobre el futur de la Unió Europea per garantir que la recuperació de la crisi de covid-19 aplanar el camí per a una economia i una societat europees més justes, inclusives i sostenibles, basades en un contracte social renovat per una Europa més social. Cal que els sindicats estiguin a l'altura, particularment establint les principals prioritats i objectius del moviment sindical europeu i de tota la classe treballadora.

Antecedents

A les seves directrius polítiques del 2019, Ursula von der Leyen va manifestar la seva intenció d'organitzar una conferència sobre el futur d'Europa. El 15 de gener de 2020, el Parlament Europeu va aprovar una resolució en què definia la seva posició sobre la conferència. Aquesta resolució conté diversos elements positius, entre ells l'exigència que les qüestions socials estiguin entre les prioritats de la conferència i la inclusió de representants dels interlocutors socials europeus al plenari de la conferència. El 22 de gener de 2020, la Comissió Europea va publicar una comunicació sobre la conferència i sobre el futur d'Europa, en què esbossa la seva visió. El 24 de juny de 2020, el Consell va aconseguir una posició comuna sobre la conferència sobre el futur d'Europa. Els sindicats europeus s'han compromès amb les institucions de la UE per subratllar la necessitat que la conferència inclogui una dimensió social forta. La CES pressiona i assegura la plena participació dels interlocutors socials a la conferència; assegura

que les prioritats de la conferència incloguin un fort enfocament en les qüestions socials; dona suport a l'enfocament que la conferència discuteixi la possibilitat de canvis als tractats i, en aquest marc, la introducció d'un protocol de progrés social als tractats de la UE.

El març de 2020, els interlocutors socials van enviar una carta conjunta a les institucions de la UE en relació amb la conferència, en què subratllaven la necessitat de garantir la participació dels interlocutors socials i de garantir que les prioritats de la conferència incloguin un fort enfocament a les qüestions econòmiques i socials. Al març, les institucions finalment van assolir un acord sobre la declaració conjunta, que permetrà l'inici de la conferència. La declaració va ser signada pel president del PE, David Sassoli; la presidenta de la Comissió, Ursula von der Leyen, i el primer ministre de Portugal, António Costa, el 10 de març de 2021. La signatura de la declaració permet a les institucions començar a organitzar la conferència.

La declaració conjunta inclou diversos elements importants, però també aspectes problemàtics sobre els quals els sindicats han de ser molt actius i vigilants. El document destaca el fet que la conferència s'hauria de centrar en qüestions socials. Esmenta la necessitat d'enfortir el contracte social europeu, abordar les desigualtats i garantir que "la Unió Europea sigui una economia justa, sostenible, innovadora i competitiva que no deixi ningú enrere". La conferència hauria d'arribar a conclusions abans de la primavera de 2022. Això encara deixa la possibilitat que la conferència continuï després d'aquesta data i proporcioni més conclusions. Els presidents del Parlament Europeu, del Consell i de la Comissió Europea actuaran com a presidència conjunta de la conferència. Es crearà un comitè executiu, compost per representants del Parlament Europeu, el Consell i la Comissió Europea. "També es podrà convidar en qualitat d'observadors el Comitè de les Regions i el Comitè Econòmic i Social, així com representants d'altres òrgans i interlocutors socials de la UE quan escaigui." La junta executiva prendrà decisions per consens sobre el treball de la conferència. Un plenari de la conferència debatrà les recomanacions. Estarà compost per representants del Parlament Europeu, el Consell i la Comissió Europea, així com per representants de tots els parlaments nacionals, en situació d'igualtat, i ciutadans. Sobre la base de la declaració conjunta, la conferència inclourà una multitud d'esdeveniments i debats, així com una plataforma digital interactiva multilingüe. Si bé iniciatives importants relacionades amb la dimensió social de la Unió Europea van veure la llum el 2017 –la principal va ser la proclamació del Pilar Europeu de Drets Socials, a Göteborg–, aquestes podrien marcar un punt d'inflexió. Punt d'inflexió en el desenvolupament de la dimensió social del projecte europeu. Aquestes iniciatives assenyalen un nou paradigma en la relació entre les dimensions econòmica i social del projecte europeu.

El partit no està guanyat, però més enllà de l'imperatiu de traduir la proclamació solemne de Göteborg en mesures concretes, el debat sobre l'Europa social pateix encara l'absència d'una anàlisi clara, compartida per tots els actors, sobre el paper que ha de jugar la Unió Europea en l'àmbit social. Així, en el primer apartat d'aquesta aportació. Perquè la política social s'ha convertit en una dimensió crucial del projecte europeu. En els apartats següents, identifiquem tres àmbits on cal una acció tangible de la Unió: promoure la convergència a l'alça dels

estàndards i el rendiment socials; garantir una mobilitat justa per als ciutadans, i fer de la inversió en capital humà un fil conductor de l'acció europea.

Per què una unió social europea s'ha convertit en una necessitat

Tant el mercat únic com la unió monetària necessiten una dimensió social per garantir el seu bon funcionament. Aquest argument no és nou. Ja als anys noranta, l'establiment de la coordinació europea de les polítiques d'ocupació es va justificar amb l'arribada de la unió monetària. Tot i que en aquell moment el focus era en els mercats laborals flexibles, des de llavors hem après que una unió monetària també necessita institucions del mercat laboral que promoguin l'estabilitat. La combinació d'una flexibilitat suficient i una capacitat d'estabilització efectiva crea una qualitat per als estats del benestar nacional que es pot anomenar resiliència. Garantir aquesta resiliència és una qüestió d'interès comú per als països de la zona euro: la resiliència de cadascun contribueix a l'estabilitat del conjunt. Això imposa un grau de convergència (que no és sinònim d'harmonització), no en tots els àmbits socials, sinó pel que fa a algunes característiques clau dels estats nacionals del benestar. Pel que fa al mercat únic, la idea que hauria de tenir una dimensió social ja estava present als anys 80. Aquesta dimensió social, que s'ha anat desenvolupant al llarg del temps però s'ha mantingut limitada, ha esdevingut avui essencial, tant més important com l'heterogeneïtat entre els països ha augmentat molt amb les ampliacions de la Unió Europea. El repte és evitar la competència comercial basada en el dúmping social, que pressiona a la baixa els estàndards socials als països més avançats. Encara que en el passat no s'ha materialitzat l'espectre del dúmping social a gran escala, a la Unió ampliada sí que es donen casos d'ocupació il·legal o explotació de treballadors mòbils. Aquest és el resultat de la interacció entre les llacunes en el seguiment del compliment de les normes de protecció social i d'ocupació a nivell nacional, una reducció de la sobirania jurídica dels Estats i l'absència d'estàndards socials comuns dins d'una entitat molt heterogènia. Hem de respondre a aquest repte. En aquesta entitat heterogènia, també cal conciliar la lliure circulació de persones amb la cohesió social interna dels estats del benestar, tant als països de partida com als països d'acollida. L'argument, però, va més enllà de les simples "necessitats funcionals" de la UEM: aquests dos projectes han d'estar al servei de l'ambició europea de promoure la cohesió i la convergència a l'alça entre els Estats membres que no pas dins dels Estats. Per tant, no es tracta només de definir "estàndards comuns"; es tracta de crear les condicions per a una autèntica convergència social a l'alça. Per descomptat, els fons estructurals i la política de cohesió segueixen sent instruments crucials per promoure la convergència a l'alça. Però la política social dels estats membres és igual d'important.

Una condició essencial per a la convergència a la Unió Europea és la convergència a l'alça de la qualitat del capital humà. La desigualtat d'ingressos redueix la capacitat dels segments més pobres de la població per invertir en la seva educació i habilitats. Per tant, reduir les desigualtats entre famílies amb fills i invertir en serveis d'atenció a la infància i educació contribueix tant a la cohesió social nacional com a la convergència a nivell europeu. Aquestes polítiques d'inversió social així, en un context de creixent populisme i euroescepticisme, aquesta dimensió social també sembla imprescindible per reforçar la legitimitat política del

projecte europeu. Els ciutadans esperen legítimament que el projecte d'integració europea els aporti millores en les seves condicions de vida i de treball; la Unió Europea ha d'estar a l'altura d'aquestes expectatives. A partir d'aquests diferents arguments, defensem la necessitat d'una unió social europea. Un estat del benestar europeu proporciona un entorn que facilita i dona suport al desenvolupament dels estats del benestar nacionals. Una unió social respecta la diversitat dels estats membres alhora que pren iniciatives supranacionals i defineix directrius comunes en algunes àrees clau. Per tenir èxit, també hem d'establir prioritats clares: és millor una llista curta que s'aplicarà completament que una llarga llista de bones intencions implementades de mala gana.

Amb aquest esperit, presentem tres prioritats per a la unió social europea, que es desenvoluparan en estreta col·laboració amb els interlocutors socials europeus. Se suposa que el Pilar Europeu dels drets socials indica la veu que cal seguir per reconnectar amb la convergència a l'alça a la zona de l'euro. De fet, aquest conjunt de vint principis es va dissenyar originalment per a la zona de l'euro. La unió monetària necessita institucions del mercat laboral que donin suport a l'estabilitat. Això implica que cada estat membre disposa d'un estat del benestar que es basa en una assegurança d'atur prou generosa, especialment a curt termini, i amb unes taxes de cobertura adequades; que contribueix a la no-segmentació del mercat de treball, en particular limitant la proliferació de relacions laborals no integrades als sistemes de protecció social; o fins i tot que garanteixi una activació efectiva dels aturats. Els principis de política social i d'ocupació esmentats anteriorment formen part del pilar, que ha estat adoptat pels 28 Estats membres.

Més enllà de les especificitats de la UEM, els principis del pilar són rellevants per a tots els estats membres (tal com ho il·lustra el principi relatiu a la garantia de salaris mínims adequats), en la mesura que la convergència social a l'alça que suposadament ha de generar és necessària per limitar la risc de dúmping social en el mercat únic. La base representa, doncs, un pas endavant positiu encara que al mateix temps, presenti un risc. Com que els seus principis no són vinculants per als estats membres, si la Unió no és capaç de garantir que es tradueixin en assoliments concrets, la iniciativa tindrà l'efecte contrari a l'esperat i generarà frustracions entre els ciutadans. La Comissió ha de traduir els principis en un full de ruta amb iniciatives concretes que creïn, entre altres coses, drets ben definits per als europeus. La proposta de la Comissió de recomanació sobre l'accés a la protecció social per a tots els treballadors (inclosos els autònoms és un pas positiu en aquest context. Sobre la base d'una capacitat d'estabilització nacional reforçada, caldrà, en particular per evitar la divergència entre els països en cas de xoc cíclic (com s'ha comprovat amb la crisi recent), que els països de la zona euro proporcionin un equilibri comú. instrument d'estabilització. Això podria donar lloc a la creació de sistemes de reassegurança d'assegurança d'atur. L'estabilitat de la zona de l'euro també requereix una certa estabilitat en l'evolució dels salaris: a tots els estats membres, l'evolució dels salaris ha de seguir l'evolució a llarg termini de la productivitat, la qual cosa també implica que la proporció dels salaris sobre la renda nacional s'estabilitzi.

La necessitat de coordinar els salaris subratlla la importància de la negociació col·lectiva coordinada i el diàleg social. Per afavorir la convergència en l'acompliment social dels països,

la Unió disposa de tres instruments: la legislació, la coordinació de les polítiques socials i d'ocupació, i el suport financer.

Pel que fa al suport financer, són possibles diferents vies per complementar els instruments existents. Per exemple, l'any 2013, Jacques Delors va proposar un nou instrument pressupostari per a la zona euro, una mena de superfons de cohesió. Aquest fons podria ajudar a finançar la formació professional dels aturats en països on l'atur supera un determinat llindar. El que és important és que s'optimitzi la complementarietat entre els diferents instruments europeus. La lliure circulació és un dret individual important dels europeus. Cal defensar aquest dret; els europeus ho veuen com un dels principals beneficis del projecte europeu. Tanmateix, la mobilitat intraeuropea –i les pors al dúmping social i/o al turisme amb beneficis socials associats alimenten l'escepticisme cap al projecte europeu–. Una condició essencial perquè l'opinió pública europea accepti la mobilitat intraeuropea és que aquesta formi part d'un ordre social regulat i que no la debiliti. Això implica millorar la legislació europea en aquest àmbit però, sobretot, combatre millor les situacions de treball il·legal, abús i frau sobre tot dels treballadors desplaçats. En aquest context, els aclariments aportats per la directiva revisada sobre la remuneració dels treballadors desplaçats haurien d'ajudar a garantir que es respecti la "mateixa remuneració per un mateix treball en el mateix lloc". Les millors regles són necessàries però insuficients. S'ha de garantir un millor control del compliment de la legislació per evitar situacions d'abús i frau. És responsabilitat de les autoritats nacionals garantir el compliment de les normes europees. Aquest argument, però, no hauria d'exonerar la Comissió de tota responsabilitat en aquest àmbit.

L'any 2016, la Comissió va llançar la plataforma europea per combatre el treball no declarat i va proposar, el març de 2018, la creació d'una autoritat laboral europea. L'objectiu d'aquest últim no serà crear un cos europeu d'inspectors de treball; la seva funció serà més facilitar i coordinar els intercanvis entre les autoritats nacionals i donar suport a la seva acció per combatre les situacions il·legals. Tanmateix, aquestes iniciatives només haurien de constituir una de les dues línies d'actuació de la futura autoritat laboral europea. Perquè si bé és important garantir una mobilitat justa per als treballadors, també ho és facilitar la mobilitat transnacional dels treballadors europeus, entre d'altres coses mitjançant l'accés a les ofertes de treball arreu d'Europa i a la informació relativa a les condicions laborals de cada estat, mitjançant reconeixement automàtic de diplomes i portabilitat de drets. La segona part de l'acció d'aquesta autoritat serà, doncs, el suport a la mobilitat (per exemple, a través d'una finestra única per a ciutadans i empreses en l'àmbit de la mobilitat transfronterera). Promoure una mobilitat justa no implica limitar la mobilitat intraeuropea, sinó garantir que aquesta mobilitat es faci en bones condicions, tant per als treballadors mòbils com per als del país d'acollida. Finalment, cal prestar tanta atenció als problemes que planteja la mobilitat als països d'acollida com als creats als països d'origen. Tot i que el debat públic està molt centrat en el primer conjunt de qüestions, és probable que la mobilitat planteja problemes més greus als països d'origen.

Com que sovint són els joves qui marxen, les sortides massives de treballadors agreugen el problema de l'envelliment de la població i la sostenibilitat dels sistemes de protecció social. Sovint també són joves qualificats els que marxen, la qual cosa planteja altres reptes, com ara una pèrdua de capacitat d'innovació que, al seu torn, repercutirà negativament en el rendiment econòmic d'aquests països. Per això la importància de promoure una vegada més una convergència econòmica i social real dins de la Unió, sobretot a través de la política de cohesió; a mesura que es desenvolupin, aquests països seran menys dependents de l'emigració. La Unió Europea ha invertit des dels seus orígens en capital humà.

Gabriel Ubach i Valdívia

Secretari general de l'USDA (Unió Sindical d'Andorra)